

YOSH OILALARGA TAALLUQLI MUAMMOLARINI HAL ETISHNING MUHIM YO'NALISHLARI

Isaxonov J.A

O'zMU "Ijtimoiy ish" kafedrası

1-bosqich magistranti

Annotatsiya. Ushbu maqola yosh oilalarning asosiy ijtimoiy-iqtisodiy muammolarini aniqlash va ularni hal qilish bo'yicha masalalar yoritilgan. Asosiy e'tibor yosh oilalarga yordam ko'rsatishni rivojlantirishning qonunchilik va huquqiy bazasini kengaytirish, shuningdek, yosh oilani har tomonlama qo'llab-quvvatlash masalasiga tizimli yondashish zarurligiga alohida e'tibor qaratilgan.

Kalit so'zlari: *Yosh oila, zamonaviy jamiyat, bozor iqtisodiyoti, oilaviy masalalar, nikoh munosabatlari, davlat, ijtimoiy siyosat, yoshlar.*

Аннотация. В данной статье освещаются вопросы по выявлению и решению основных социально-экономических проблем молодых семей. Особое внимание уделяется расширению законодательной и правовой базы развития оказания помощи молодым семьям, а также необходимости системного подхода к вопросу всесторонней поддержки молодой семьи.

Ключевые слова: *Молодая семья, современное общество, рыночная экономика, семейные вопросы, брачные отношения, государство, социальная политика, молодежь.*

Annotation. This article highlights the issues of identifying and solving the main socio-economic problems of young families. Particular attention is paid to expanding the legislative and legal framework for the development of assistance to young families, as well as the need for a systematic approach to the issue of comprehensive support for young families.

Key words: *Young family, modern society, market economy, family issues, marriage relations, state, social policy, youth.*

Jamiyatda eng muhim ijtimoiy-iqtisodiy muammolar tizimida, yosh oilalarga taaluqli masalalarning o'rganilishi alohida e'tiborga loyiqdir. Mamlakatimizda

oilada sogʻlom turmush tarzini shakllantirishga, oilaviy munosabatlarni ijtimoiy-axloqiy jihatdan har tomonlama qoʻllab-quvvatlash va himoya qilishga alohida eʼtibor qaratilmoqda. Zero, Oʻzbekiston respublikasi Prezidenti Sh.Mirziyoyev taʼkidlaganidek «... bugungi tez oʻzgarayotgan ziddiyatli davrda oilaviy masalalarni ilmiy asosda chuqur oʻrganmasdan turib, ijtimoiy hayotdagi koʻplab murakkab savollarga javob topish qiyin»[1]. Shu nuqtai nazardan, jamiyatda sogʻlom ijtimoiy-madaniy muhitni, sogʻlom tafakkur tarzi, sogʻlom tarbiya tizimini rivojlantirish muhim ahamiyat kasb etadi. Bunda oilaning jamiyatdagi rolini oshirish, oilada sogʻlom va obod turmush tarzini shakllantirishning falsafiy-estetik jihatlari yuzasidan tadqiqotlar olib borish obʼektiv zaruriyatdir. Shu oʻrinda aytishimiz kerakki, Oʻzbekiston respublikasi Konstitutsiyaning 63 -moddasida oilaning jamiyatdagi ajralmas boʻgʻini ekanligi eʼtirof etilgan: Oila jamiyatning asosiy boʻgʻinidir hamda jamiyat va davlat muhofazasida boʻlish huquqiga ega.[2] Yosh avlodni barkamol qilib tarbiyalash, ularning hayotga mustaqil qadam qoʻyishlari uchun barcha zarur sharoitlarni yaratish uchun albatta jamiyatdagi yosh oila qatlamiga qaratilgan asosiy eʼtiborlar natijasidadir.

Zamonaviy jamiyatda yangi turmush qurgan yosh oilalarning muammolari har xil. Yosh oila deb, avvalo, er va xotinning ikkalasi ham 30 yoshdan oshmagan yoki oilaviy turmush qurish tajribasi 5 yildan oshmagan yoshlar oilasi nazarda tutiladi. Oʻzbekiston Respublikasining “Yoshlarga oid davlat siyosati toʻgʻrisida”gi Qonunining 3-moddasiga koʻra,[3] er-xotinning ikkisi ham oʻttiz yoshdan oshmagan oila yoxud farzand (bola) tarbiyalab voyaga yetkazayotgan oʻttiz yoshdan oshmagan yolgʻiz otadan yoki yolgʻiz onadan iborat boʻlgan oila, shu jumladan nikohdan ajralgan, beva erkak (beva ayol) - yosh oila deb belgilangan. Hozirgi vaqtda sotsiologik adabiyotlarda va rasmiy hujjatlarda "yosh oila" tushunchasini aniqlashga yagona yondashuv mavjud emas. Shunday qilib, yosh oilaning asosiy xususiyatlari - rasmiy ravishda tuzilgan nikoh uyushmasi va turmush oʻrtoqlarning yosh chegarasi - 17 yoshdan 30 yoshgacha.

Yosh oilalar nuqtai nazaridan eng dolzarb muammolarning ikkita blokini ajratib koʻrsatish kerak: ijtimoiy-iqtisodiy va ijtimoiy- psixologik.

Birinchi blok moddiy ta'minot, uy-joy va yosh turmush o'rtoqlarni ish bilan ta'minlash muammolarini o'z ichiga oladi. Aksariyat hollarda yosh oila kam ta'minlangan va ko'pchilik qashshoqlik darajasidan pastroq. Mehnat bozorida yosh mutaxassisga talabning etishmasligi yoki tegishli ish tajribasining yo'qligi sababli oyliklarning pastligi yosh oilalarning moddiy ahvoli yomonlashishiga va umuman mamlakat aholisining turmush darajasining pasayishiga yordam beradi.

Ikkinchi blok yosh turmush o'rtoqlarni bir-biriga, yangi vaziyatga (o'zgaruvchan rollar, stereotiplar va xatti-harakatlar uslubi) va yangi qarindoshlarga moslashish muammolarini o'z ichiga oladi.

Bir qator tadqiqotchilar yosh oilaning hozirgi holatini tahlil qilib, qo'shimcha ravishda ijtimoiy va kundalik muammolarni, zamonaviy oilaning barqarorligi muammolarini, oilaviy ta'lim muammolarini, xavf ostida bo'lgan oilalarning muammolarini ko'rib chiqishni taklif qilmoqdalar.

Umuman olganda, oilaviy muammolarga ta'sir etuvchi asosiy omillarga va yosh oilaning hozirgi holatiga oila daromadlarining past darajasi kiradi; o'z uyining yetishmasligi; qashshoqlik xavfining ortishi; yoshlarning oilaviy hayotga tayyor emasligi; uning axloqiy va psixologik asoslarini bilmaslik; nizolarni hal qila olmaslik; xudbinlik. Yosh oila uchun o'ta muhim muammo - bu turmush o'rtoqlar qadriyatlarini ierarxiyasining mos kelmasligi. Shunday qilib, yosh oilada bir qator muammolar mavjud. Ulardan asosiylari moddiy, maishiy va uy-joy muammolari; psixologik muammolar; yosh turmush o'rtoqlarni ish bilan ta'minlash muammosi. Yosh oila o'zining barcha funksiyalarini bajara olishi uchun ushbu muammolarni kompleks hal etish zarur, bu yosh oilaga nisbatan davlat oilaviy siyosatining diqqat markazida bo'lishi kerak.

Bugungi kunda oilalarning, ayniqsa yosh oilalarning mustahkamlanishiga qanchalik e'tibor kuchaytirilsa, barpo etilayotgan zamonaviy jamiyat va demokratik davlat shunchalik rivoj topib boraveradi. Yosh oilalar munosabatlarida ro'y berayotgan iqtisodiy, ijtimoiy ma'naviy va psixologik jarayonlarni har jihatdan yanada chuqurroq o'rganish va tahlil etish zarur. Oila o'z funksiyalarini bajarmasa turli devyatsiya(og'ishlar) paydo bo'lishi mumkin.

Inson va jamiyat hayotida oilaning o'rnini beqiyos. Jamiyatining barcha muammolari yosh oilaning muammolariga ta'sir qiladi. Yosh oilaning kichik ijtimoiy guruh sifatida o'ziga xosligi uning shakllanishi, jadal rivojlanishi jarayonida ekanligi, oilaviy munosabatlarning beqarorligi, oilaning har bir a'zosi ijtimoiy rollarning rivojlanishi bilan belgilanadi. Shu bilan birga, jamiyatda mustaqil ijtimoiy mavzu sifatida oilani shakllantirish jarayoni va uning ijtimoiy institut vazifalarini bajarish jamiyatning ajralmas qismidir. Yosh oilani shakllantirish jarayonini tahlil qilish va bu sohada davlat siyosatining asoslarini ishlab chiqishning dolzarbligini belgilovchi bir qator holatlar mavjud.

Birinchidan, yosh oilalarining katta qismini tashkil etadi, bu qonuniy ravishda aholining katta qismi sifatida qaraladi. Ikkinchidan, yosh oilalarni alohida toifaga ajratish yosh avlodning hayotiy muammolarini guruhlash va ularga maqsadli yordam ko'rsatish imkonini beradi. Uchinchidan, demografik jihatdan millatning kelajagi asosan yosh oila bilan bog'liq. Demak, har jihatdan bugungi kunda yosh oilalarning muammolari uni o'rganish va ushbu muammolarning sabablarini tushunishning dolzarb vazifasidir.

Yosh oilaning o'ziga xosligi uning muammolarini hal etish va yosh oilani davlat yoshlar va oilaviy siyosatining alohida obyekt sifatida ajratib berishga alohida yondashuvni talab qiladi, bu esa o'z navbatida ushbu ijtimoiy guruh bilan ijtimoiy ishlarni amalga oshirishda o'z aksini topishi kerak.

Yosh oilalarning aksariyati kam ish haqi olish natijasida turmush darajasining pasayishi kuzatiladi. Pul mablag'larining yetishmasligi ko'plab yosh oilalarning sog'liqni saqlash xizmatlaridan voz kechishiga olib keladi, chunki aksariyat sog'liqni saqlash muassasalari pullik xizmat turlariga o'tishdi. Teatrlarga, konsert zallariga, dam olish maskanlariga va dam olish uylariga tashrif buyurish, bolalar va sog'lomlashtirish oromgohlariga ko'plab yosh oilalar ham kirish imkoni yo'q. Kam daromad tufayli yosh oilalarning xarid qobiliyati kamayadi va ular past sifatli mahsulot va mahsulotlarni sotib olishga majbur bo'ladi, natijada hayot sifatiga ta'sir qiladi.

Ilm - fan va jamoatchilik yosh oilaning muammolarini chuqur o'rganish va ularni hal qilishning eng maqbul yo'llarini topishdan manfaatdor. Har qanday jamiyatda yosh oilaning asosiy qiyinchiliklari, birinchi navbatda, insonning past kasbiy mavqeyi va ayolning tug'ilishi tufayli ishlamayotganligi, ish stajisiz yosh mutaxassislarning talab qilinmasligi, ishsizlik tufayli yuzaga kelgan moliyaviy qiyinchiliklardir. Ikkinchidan, alohida uy-joy muammosi. Albatta, birgalikda yashashning dastlabki bosqichida bunday to'siqlarga duch kelinadi. Yosh oila uchun hukmron bo'lgan muammolardan biri bu uy-joy muammosi. Ushbu masala bo'yicha bir nechta ilmiy ishlar qilingan va ko'plab ilmiy maqolalar yozilgan, ammo muammoni hal qilish uchun katta mablag' va davlat, jamiyat va ijtimoiy mas'uliyatli biznesning tizimli ishtiroki talab etiladi.

Rivojlangan mamlakatlarda zamonaviy yosh oilalarning umumiy inqirozi bilan bog'liq yana bir muammo bu demografik muammolardir. Yosh oilalarda tug'ilishning pasayishining oilaviy munosabatlardagi asosiy muammolarga aylanib bormoqda. Olimlar tomonidan olib borilgan ilmiy-tadqiqotlar natijasi shuni ko'rsatadiki, erta turmushga chiqqan qizlarda kelin bo'lib tushgan oilasiga moddiy va ma'naviy qaramlik, o'zini yolg'iz sezish, ruhiy muvozanatning buzilishi, ta'sirchanlik kabi holatlar ko'p uchraydi[4]. Bundan tashqari, mustaqil hayotga tayyor bo'lmaslik yosh oilalarda mas'uliyat va majburiyatlarni to'liq anglab yetmaslikka sabab bo'ladi. Bu esa yosh oilalarda hayotdan norozilikka va turli xil muammolarni keltirib chiqarishiga sabab bo'ladi.

Muammolarning yana bir guruhi - yosh mutaxassisga ish topish muammosi, ish haqining pastligi, ayniqsa davlat sektorida, ikkilamchi ish haqidan norozilik yosh mutaxassislarni boshqa shaharda ish izlashga va hattoki chet elga ketishga undaydi. Yosh oila, birinchi navbatda, oilalarning o'zini o'zi ta'minlash uchun sharoit yaratishga qaratilgan davlat ijtimoiy himoya xizmatlarining alohida e'tiborini talab qiladi. Afsuski, oilalarning birlamchi holati bozor talablariga mos keladigan holatda bo'lishmaydi.

Zamonaviy jamiyatda yosh oilalarning ijtimoiy-iqtisodiy ahvoli farovonlik darajasiga erishish uchun sharoit yaratishda davlatning rolini oshirishni talab

qiladi. Bugungi kunda ko'pchilik yangi turmush qurganlar ijtimoiy jihatdan himoyalangan va davlat tomonidan yordamga muhtoj hisoblanadi. Shu bois, yoshlarga oid samarali davlat oilaviy siyosatini shakllantirish yosh oilalarning davlat tomonidan qo'llab-quvvatlanishi kerak bo'lgan yo'nalishlar bo'yicha fikrlarini o'rganishni o'z ichiga oladi. Davlat tomonidan qo'llab-quvvatlashning eng keng tarqalgan shakli uy-joy sharoitini yaxshilashga yordam beradi, chunki uy-joy muammosi yosh oila uchun eng qiyin va dolzarbdir. Davlat tomonidan qo'llab-quvvatlashning keyingi jihati yosh oilaning o'z-o'zini rivojlantirish va o'z-o'zini ta'minlashga bo'lgan hayotiy munosabatlarining tuzilmasini o'zgartirishdir.

Uy-joy muammosini hal qilishda yosh oilalarni mintaqaviy qo'llab-quvvatlash tajribasini umumlashtirib, quyidagi ijtimoiy texnologiyalarni ajratib ko'rsatish mumkin[5]:

- ipoteka kreditlari berish;
- subsidiyalar berish;
- bo'lib to'lash orqali uy-joy bilan ta'minlash;
- korxonalar va tashkilotlarning byudjetdan tashqari mablag'larini jalb qilish;
- davlat tomonidan yoshlar uy-joy komplekslari va uy-joy qurilishi kooperativlarini qo'llab-quvvatlash

Yosh oilani qo'llab-quvvatlash va yosh oilalarning muammolarini hal etish tizimli xususiyatga ega bo'lishi:

- jamiyatda ro'y berayotgan o'zgarishlarni hisobga olgan holda, mamlakatni ijtimoiy-iqtisodiy rivojlantirishda yosh oilaga nisbatan qonunchilik, me'yoriy va huquqiy bazani takomillashtirish;
- yosh oilalarga nisbatan amalda yangi ijtimoiy-iqtisodiy siyosatni belgilash, uning malakasiga muvofiq er-xotinlardan birining ish joyi bilan majburiy ta'minlanishini nazarda tutuvchi, hayotiy darajasi juda past bo'lgan taqdirda davlat tomonidan qo'shimcha haq to'lash;
- oilalar, uy-joy qurish yoki sotib olish uchun kreditlar berish, ta'lim olish,

bardoshli tovarlar sotib olish;

- tug'ilishni rag'batlantirishning moddiy va moliyaviy shakli orqali asosiy reproduktiv funktsiyani nisbatan to'liq amalga oshirish;
- maxsus muassasalar, markazlar, klublarni tashkil etish orqali bir qator xizmatlarni (pullik va bepul) taqdim etishdan iborat yosh oilaga ijtimoiy xizmat ko'rsatishning alohida yondashuvlarni ishlab chiqish;
- oilalarni, ayniqsa, qiyin hayot sharoitlarida ta'minlanganlarni maqbul darajada samarali tabaqalashtirilgan qo'llab-quvvatlash;

Yosh oilaga nisbatan ijtimoiy siyosatni to'liq amalga oshirish uchun davlat oilaviy siyosatini va yoshlarini zamonaviy sharoitda rivojlantirish strategiyasini ishlab chiqish, yosh avlodni tarbiyalashda uning maqomini va rolini oshirish va yosh oilaning manfaatlarini o'z-o'zini anglash uchun shart-sharoitlarni yaratishda davlatning muvofiqlashtiruvchi rolini kuchaytirish maqsadga muvofiqdir.

Umuman olganda, yosh oilalar turmush farovonligini yanada yaxshilanishi uchun quyidagi masalalarga yetarli e'tiborni kuchaytirish lozim:

- Zamonaviy sharoitda yosh oilalarning vujudga kelishi va ularning hayot tarzini sotsiologik tadqiqotlar orqali yanada chuqurroq o'rganish va tahlil etish;
- Yosh oilalarda oila-nikoh munosabatlarining umumiy nazariyasi majmuasidagi ob'ektiv va sub'ektiv omillarni hozirgi zamon g'oyalaridan kelib chiqib tahlil qilish;
- Yosh oilada shaxsning shakllanishi va oilaviy hamjihatlikni qaror toptirishda oilaning hal qiluvchi rolini ilmiy jihatdan aniq ma'lumotlar asosida tadqiq etish;
- Yosh oilalarning ijtimoiy-iqtisodiy ehtiyojlarini qondirish uchun zarur bo'lgan muayyan shart-sharoitlarni yaratish va rivojlantirish;
- Bozor iqtisodiyoti sharoitida yosh oilalar faoliyatidagi ijtimoiy-iqtisodiy muammolarni o'rganish va yosh oilaga davlat, ijtimoiy tashkilot va boshqa davlat hamda xususiy tuzilmalar orqali ijtimoiy-qo'llab quvvatlashni kuchaytirish;

Yosh oilalarda oila-nikoh munosabatlarida ro'y berayotgan iqtisodiy, ijtimoiy va psixologik jarayonlarni har jihatdan nazariy jihatlarini yanada chuqurroq o'rganish va tahlil etish muhim zaruriyatdir. Bozor iqtisodiyoti jarayonida yosh oilalarning ijtimoiy-iqtisodiy ahvoli, turmush tarzini e'tiborga olgan holda ularni ijtimoiy jihatdan himoyalashning ta'sirchan chora-tadbirlari ishlab chiqilishi lozim.

Yosh oilalarning muammolari, ularda mavjud bo'lgan qarama-qarshiliklarni, yutuq va kamchiliklarni doimiy ravishda kuzatib boorish uchun maxsus mintaqaviy sotsiologik markaz tashkil etilishi lozim. Bizning fikrimizcha yosh oilalardagi oilaviy munosabatlarni tadqiq etishda tizimli yondashuv muhim o'rin tutadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. Мирзиёев Ш.М. Оила ва жамият устуни, ҳаётимизнинг файзи ва кўрки // Халқимизнинг розилиги бизнинг фаолиятимизга берилган энг олий баҳодир. 2-жилд. -Т.: Ўзбекистон, 2018. – Б. 464.
2. О'zbekiston Respublikasining Konstitutsiyasi. -Т.: О'zbekiston 2014.
3. “Yoshlarga oid davlat siyosati to'g'risida”gi O'zR Qonuni <https://lex.uz/ru/docs/-140894> .
4. Oila ensklopediyasi. – Toshkent, 2015. – В.156.
5. Е.В. Рыбак, Н.Г. Слепцова. Молодая семья в современном обществе. – Архангельск, 2016. – В. 32.